

УДК: [902:929]

ДО ЮВІЛЕЮ СЕРГІЯ АНАТОЛІЙОВИЧА СКОРОГО

У цьому році відзначає 70-річний ювілей Сергій Анатольович Скорий — визнаний спеціаліст в галузі археології раннього залізного віку, доктор історичних наук, професор. Він народився 14 грудня 1949 р. у м. Старий Крим, в родині службовців. Зв'язки зі Східним Кримом, батьківщиною його предків, Сергій Скорий зберігає протягом усього життя: це і навчання, археологічні дослідження і наукові праці, літературна діяльність. Здається, саме місце народження обумовило захоплення археологією, адже старовина оточувала його з дитинства. Отже, справу всього життя обрав свідомо, хоча й не одразу, а вже після технікуму, роботи і військової служби, коли у 1975 р. вступив до історичного факультету Сімферопольського (нині Таврійського) університету¹. Фактично з першого курсу Сергій долучається до наукової роботи, бере активну участь у археологічних дослідженнях кримських фахівців і відтоді цілеспрямовано йде обраним шляхом. Протягом всього навчання в університеті він очолює Студентське наукове товариство історичного факультету, бере участь у республіканських, регіональних і загальносоюзних археологічних конференціях. Першу наукову перемогу здобув у 1978 р. — на Загальносоюзній археологічній студентській конференції його доповідь «Скифские длинные мечи» відзначена серед 20 кращих. Разом із В. О. Кутайсовим і В. Л. Мицом вони організували на історичному факультеті студентський археологічний клуб «Еос», членами якого було кілька відомих у подальшому археологів. На студентські роки (1977—1979) припадають і перші інформації в «Археологи-

ческих открытиях», а також публікації в часописі «Советская археология», знайомство з відомими археологами, в тому числі М. А. Фронджуло, А. О. Щепинським, Т. М. Висотською, П. М. Шульцем, І. В. Яценко, К. Ф. Смирновим, Є. В. Черненком, Б. М. Мозолевським.

У 1979 р. С. А. Скорий отримав направлення до аспірантури ІА АН УРСР, на той час він вже мав шість друкованих праць, з них дві в часопису «Советская археология». Дисертацію «Вооружение скифского типа в Средней Европе (к вопросу о связях Скифии и населения Средней Европы)» він захистив своєчасно, у 1982 р., оскільки інтерес до клинкової зброї визначився ще у студентські роки. Його вчителями і керівниками були відомі скіфологи Олексій Іванович Тереножкин і Євген Васильович Черненко. На початку 1997 р. він захистив докторську дисертацію «Кочовики передскіфської і скіфської доби в Дніпровському Правобережному Лісостепу (питання етнокультурної історії)». Головні положення цього дослідження з роками одержують широке визнання, в тому числі поетапне відтворення етнокультурних процесів в Дніпровському Лісостеповому Правобережжі, розробка археологічних критеріїв присутності номадів. В наступні роки його наукові інтереси сконцентровані навколо двох головних проблем: історія скіфського озброєння (насамперед, клинкової зброї) і проблеми етнокультурної історії Східноєвропейського Лісостепу передскіфського і скіфського часів, а також старожитності скіфського типу в Середній Європі. Останнім часом до кола його наукових інтересів додалися пам'ятки скіфського і скіфо-античного мистецтва — унікальні зооморфні і антропоморфні образи, в тому числі бронзові штампи і матриці з території Криму. Ім'я С. А. Скорого

1. Докладніше див.: Вітаємо... 2009; Бессонова 2010; Супруненко, Тимошук 2009; Фиалко 2009.

добре відоме у наукових колах багатьох країн, де він брав участь у міжнародних наукових форумах. Його праці видані в Болгарії, Румунії, Польщі, Росії, Великобританії, Німеччині, Голландії, Італії, США, Франції.

Творча біографія Сергія Скорого багата на події та звершення. Свій ювілей він зустрічає з вагомим творчим доробком. Це матеріали багаторічних розкопок, в тому числі таких пам'яток як Мотронинське і Більське городища, оборонні споруди Мотронинського городища, лісостепові кургани скіфської знаті; понад 330 друкованих праць, у тому числі 14 монографій. Серед останніх — монографія «Большой Рыжановский курган» (2018 р., у співавторстві з Яном Хохоровським) — підсумок багаторічного вивчення матеріалів видатної скіфської пам'ятки початку III ст. до н. е., розкопаної ними ще наприкінці минулого століття. Саме С. Скорий був ініціатором розкопок, він був впевнений, що центральне поховання кургану не пограбоване. Принциповим моментом є обґрунтування дати цього найпізнішого серед відомих в науці скіфських царських поховань, розташованого на теренах Лісостепу. Слід також згадати ще одну масштабну подію — дослідження пам'ятки вищого рангу лісостепових скіфів: восьмиметрової Скіфської Могили (V ст. до н. е.) на курганному некрополі Мотронинського городища, здійсненого також разом з Я. Хохоровським (2002—2003 рр.). Обидва поховання виявилися пограбованими (одне частково), але неоцінним здобутком можна вважати складні дерев'яні конструкції насипу і поховальних камер, досліджені на вищому професійному рівні. Східні аналогії конструкціям є яскравим свідченням походження хвилі номадів, які просунулися в V ст. до н. е. до лісостепового Подніпров'я.

Дитинство, Старий Крим (1958 р.); біля мечеті хана Узбека (1314 р.)

Помітним явищем можна вважати і публікацію каталогу скіфських старожитностей Криму, унікальної колекції металевих виробів (понад 400 екз.), придбаних нещодавно Романом Зимовцем, відреставрованих і переданих до Археологічного музею ІА НАНУ (Скорий, Зимовець 2014). Ставлення до цієї роботи, яка

Юність, Сергій Скорий — студент Феодосійського політехнікума серед друзів; кінець 1960-х рр.

Військова служба, разом з друзями; Московська обл., 1972 р.

Середньовічні піфоси, розкопані експедицією під керівництвом М. А. Фронджуло, в якій брав участь С. Скорий; Крим, Судак, 1973 р.

містить також нарис історії півострова в ранньому залізному віці, скорегованої з урахуванням нових знахідок, не було одностайним. Але загалом фахівці (Вальчак 2015; Медведєв 2015; Гуляев 2016; Топал 2017) відзначили неабияке значення цієї роботи, яка суттєво розширює коло археологічних джерел з історії Криму. Зокрема, відзначається особливе значення знахідок — понад 30 екз. — скіфської клинкової зброї (для цієї категорії «випадкові» знахідки є цілком закономірним явищем). Цей матеріал здатний скорегувати уявлення щодо складу озброєння і динаміки його змін в різні

На Усть-Альминському городищі пізньоскіфської культури, експедиція під керівництвом Т. М. Висотської; Бахчисарайський р-н, Крим, 1975 р.

періоди історії скіфів (Топал 2017, с. 261). Деякі зразки зброї, а також кінського спорядження, деталей військового одягу можна вважати унікальними. Не менш цікава колекція з точки зору звіриноного стилю, насамперед для вивчення іконографії окремих образів. Введення у науковий обіг зазначеної колекції сприятиме розв'язанню невирішених питань в археології скіфської епохи (Гуляев 2016, с. 205).

Також слід відзначити завершену в цьому році ініційовану С. А. Скорим багаторічну роботу колективу авторів (С. А. Скорий, В. П. Білотор, О. Б. Супруненко, І. М. Кулатова) зі збору і перевірки даних щодо всіх відомих нині поселень та місцезнаходжень скіфського часу на території Великого укріплення Більського городища. Це зведення, яке містить карту пам'яток, уточнені дані щодо розкопок, шурфовок і розвідок понад 20 пунктів, подає об'єктивну картину просторової структури цієї видатної пам'ятки протягом декількох століть. Робота зафіксувала «археологічну карту» пам'ятки станом на сьогоднішній день, адже господарська діяльність призводить до поступової руйнації культурного шару в межах укріплення Великого Більського городища.

Усі останні роки С. Скорий працює у вкрай напруженому робочому ритмі, якого вимагає завідування відділом, який він очолює з 2002 р. і до становлення якого доклав чимало зусиль.

На городищі Неаполь Скіфський під час студентської археологічної конференції в Сімферопольському державному університеті, С. Скорий — другий праворуч, поряд — майбутні відомі археологи В. Войнаровський та В. Каврук, крайній ліворуч — В. Ромашко; 1979 р.

З відомим молдавським археологом та другом, д-ром Олегом Левицьким; Молдова, 2006 р.

Окрім цього, він є членом Вченої ради ІА НАНУ, Спеціалізованої вченої ради із захисту докторських дисертацій при Інституті археології, низки редколегій часописів: «Археологія», «Археологічні дослідження в Україні», «Археологія і давня історія України» (Київ), «Старожитності Лівобережного Подніпров'я», «Феномен Більського городища», «Старожитності Посулля» (Полтава), «Археологічні дослідження Більського городища» (Котельва, Київ), «Матеріали по археології и истории античного и средневекового Крыма» (Москва, Тюмень, Нижневартівськ), «Revista arheologică» (Кишинів), (Полтава), а також міжнародних Консультативної ради «Corpus tumulorum scythicorum et sarmaticorum» та «Funerary archeology study group».

Майже 4 роки Сергій Скорий керував журналом «Археологія і давня історія України». Він підготував чотири випуски цього журналу з тематики раннього залізного віку (з наукової серії, заснованої у 2010 р.).

Під керівництвом доктора історичних наук С. Скорого захищено 5 кандидатських дисертацій, деякі його учні вже готують докторські дисертації і мають своїх учнів.

Сергія Скорого завжди відзначала увага до історії науки. З його ініціативи і за активної участі проведено декілька ювілейних конференцій, в тому числі міжнародних, на базі Національного історико-культурного заповідника «Чигирин» (2004, 2007, 2016 і 2017 рр.), присвячених ювілеям Відділу, О. І. Тереножкина, Є. В. Черненка, Б. М. Мозолевського. Він також підготував до друку дисертаційну роботу Б. М. Мозолевського, епістолярну спадщину О. І. Тереножкина, нарис розвитку археології раннього залізного віку у зв'язку з ювілеєм профільного відділу Інституту археології, матеріали розкопок трагічно загиблого Володимира Павловича Григор'єва. За його особистим зізнанням, *«Многим, что составило немалое счастье моей жизни, было знакомство или дружба с учеными, имена которых являются*

На Більському городищі скіфського часу з другом, колегою, директором Інституту археології Ягеллонського університету проф. Яном Хохоровським; початок 2000-х рр.

Під час дослідження центрального поховання Великого Рижанівського кургану; Черкаська обл. 1996 р.

Біля профілю 8-метрової Скіфської Могили поблизу Мотронинського городища, зі співробітниками Українсько-Польської експедиції «Мельники — Холодний Яр»; Черкаська обл., 2001 р.

Роздуми на розкопках кургану Орликова Могила; Кіровоградська обл., 2018 р.

На науковій конференції в Харківському національному університеті ім. В. М. Каразіна разом з колегою, істориком та філософом Романом Зимовцем; грудень 2018 р.

Сергій Скорий та Віталій Окатенко на зустрічі з російським поетом Сергієм Каратовим; Москва, 2017 р.

гордостью современного скифоведения» (Скорый 2014, с. 5). Видані ним спогади про колеґ, вчителів і друзів — це не лише портрети видатних особистостей, майстерно змальовані епізоди польових сезонів, але водночас також сторінки з історії археології.

Ювіляр, за його власним висловом, «польовий доктор», активно продовжує археологічні дослідження. Кожного року виїжджає на розкопки, безпомилково знаходячи проблемні пам'ятки. Одночасно це й охоронні розкопки напівзруйнованих курганів, зокрема, Турецької Могили з похованнями скифських воїнів кінця VI — кінця V ст. до н. е. в басейні Сіверського Дінця (у співавторстві з В. М. Окатенком 2016), а також захоронення воїна-кіммерійця та скифських курганів на півдні Кіровоградщині, на порубіжжі зі Степом, (у співавторстві з О. П. Орликом та Р. В. Зимовцем, 2016—2018). І — нові плани на майбутнє, які неодмінно здійсняться, адже він — цілеспрямована людина.

Слід також згадати про неабияку роботу, що пов'язана з редагуванням та рецензуванням

На поетичній хвилі

наукових праць, яку здійснив та здійснило ювіляр. Він є редактором понад 25 монографій та наукових збірок та рецензентом майже 30 наукових праць.

Не залишає Сергій Скорий і літературну творчість, хоча часу на улюблену справу залишається не так багато, як хотілось би. Він — член Спілки письменників АР Крим, автор 6 книжок, надрукованих у Києві, Полтаві, Сімферополі. Низки його віршів, крім України, видані в Росії, Молдові, Німеччині, США. За останні десятиліття його творчість стала більш зрілою і різноплановою. Окрім поезії, це нариси-спогади «археологічного циклу», епізоди родинної хроніки часів Другої світової війни, складання поетичної антології («Воспевали тот город поэты... Стихи о Старом Крыме», 2012), присвяченої рідному місту, почесним громадянином якого він був обраний за наукові і літературні заслуги у 2007 р., та багато іншого.

Щиро зичимо ювілярові міцного здоров'я ще на довгі роки, нових творчих здобутків!

Друзі та колеги

ЛІТЕРАТУРА

- Бессонова, С. С. 2010. К 60-летнему юбилею С. А. Скорого. *Revista arheologică*, V, 1, с. 209-211.
- Вальчак, С. Б. 2015. Рец.: Скорый С. А., Зимовец Р. В. Скифские древности Крыма. Материалы одной коллекции. Киев, 2014. *Археология*, 3, с. 135-136.
- Вітаємо... 2009. Вітаємо з ювілеєм Сергія Анатолійовича Скорого. *Археологія*, 4, с. 105-108.
- Гуляев, В. И. 2016. Рец.: Скорый С. А., Зимовец Р. В. Скифские древности Крыма. Материалы одной коллекции. Киев, 2014. *Афроазиатские обществa: история и современность*, 5, с. 205-208.
- Медведев, А. П. 2015. Новая книга о скифских древностях. *Вестник Воронежского государствен-*

ного университета. Серия: История. Политология. Социология, 4, с. 136-137.

Скорый, С. 2014. *О скифологах: учителях и коллегах*. Киев: Олег Філюк.

Супруненко, А. Б., Тимошук, А. И. 2009. *Скорый Сергей Анатольевич. Библиографический указатель. К 60-летию со дня рождения*. Киев; Полтава: Дивосвіт.

Топал, Д. 2017. Запоздалые размышления по поводу одной публикации. Рец.: Скорый С. А., Зимовец Р. В. Скифские древности Крыма. Материалы одной коллекции. Киев, 2014. 180 с. *Revista arheologică*, XIII, 1—2, с. 260-264.

Фиалко, Е. Е. 2009. Восхождение: К юбилею С. А. Скорого. В: Бессонова, С. С. (ред.). *Эпоха раннего железа. Сборник научных трудов к юбилею С. А. Скорого*. Киев; Полтава, с. 5-7.

REFERENCES

- Bessonova, S. S. 2010. K 60-letnemu iubilieu S. A. Skorogo. *Revista arheologică*, V, 1, s. 209-211.
- Valchak, S. B. 2015. Rets.: Skoryi S. A., Zimovets R. V. Skifskie drevnosti Kryma. Materialy odnoi kollektzii. Kiev, 2014. *Arkheologiya*, 3, s. 135-136.
- Vitajemo... 2009. Vitaemo z iuvileem Sergiia Anatoliiovicha Skorogo. *Arkheologiya*, 4, s. 105-108.
- Guliaev, V. I. 2016. Rets.: Skoryi S. A., Zimovets R. V. Skifskie drevnosti Kryma. Materialy odnoi kollektzii. Kiev, 2014. *Afroaziatskie obshchestva: istoria i sovremennost*, 5, s. 205-208.
- Medvedev, A. P. 2015. Novaiia kniga o skifskikh drevnostiakh. *Vestnik Voronezhskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriia: Istoriia. Politologiya. Sotsiologiya*, 4, s. 136-137.
- Skoryi, S. 2014. *O skifologakh: uchiteliakh i kollegakh*. Kiev: Vidavets Oleg Filiuk.
- Suprunenko, A. B., Timoshchuk, A. I. 2009. *Skoryi Sergei Anatolevich. Bibliograficheskii ukazatel. K 60-letiiu so dnia rozhdeniia*. Kiev; Poltava: Divosvit.
- Topal, D. 2017. Zapozdalye razmyshleniia po povodu odnoi publikatsii. Rets.: Skoryi S. A., Zimovets R. V. Skifskie drevnosti Kryma. Materialy odnoi kollektzii. Kiev, 2014. 180 s. *Revista arheologică*, XIII, 1—2, s. 260-264.
- Fialko, E. E. 2009. Voskhozhdenie: K iubilieu S. A. Skorogo. In: Bessonova, S. S. (ed.). *Epokha rannego zheleza. Sbornik nauchnykh trudov k iubilieu S. A. Skorogo*. Kiev; Poltava, s. 5-7.

Одержано 5.05.2019